

กระบวนการ การจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด¹

THE PROCESS MANAGEMENT FOR STRENGTHENING COMMUNITIES

: FORM, FACTOR AND INDICATOR

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ²

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการ การจัดการชุมชนเข้มแข็ง : รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมา กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของสังคมไทย 4) เพื่อนำเสนอแนวทางและองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับกระบวนการเสริมสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย อันไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน การศึกษาวิจัยนี้ ผสมผสานทั้งการศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) การศึกษาวิจัยในภาคสนามโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการจัดการที่สำคัญ 7 ประการที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ 3) กระบวนการการฟื้นฟูผลิตซ้ำและสร้างใหม่ 4) กระบวนการใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติของชุมชน 5) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน 6) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ 7) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง

ผลการศึกษาในรูปแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า รูปแบบประโยชน์ 6 ประการในการพัฒนาชุมชน คือ 1) รูปแบบการนำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมาเป็นเป้าหมายหรือทิศทางในการดำเนินงาน 2) การนำตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และประเมินผลตนเอง 3) การนำตัวชี้วัดเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมให้มองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน 4) การใช้ตัวชี้วัดมาเป็นกระบวนการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพให้กับชุมชน 5) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการเพื่อถักทอความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

¹ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลงานที่พัฒนาองค์ความรู้ส่วนหนึ่งจากการวิจัยให้กับสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในระยะเวลาที่ 4 ปีที่ลงพื้นที่ 76 จังหวัดของไทยได้พบเห็นองค์กรเครือข่ายประชาชนจำนวนมาก อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

² รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง สำนักนายกรัฐมนตรี

และ 6) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการสร้างแนวทางใหม่ในการประเมินผลงานพัฒนา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบายและในระดับชุมชน

ส่วนผลเกี่ยวกับการศึกษาองค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชนพบว่า มีองค์ประกอบตัวชี้วัดที่สำคัญ 4 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดย่อย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ การผลิตและการบริโภคในชุมชน กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน 2) ด้านสังคมและองค์กรชุมชน มีตัวชี้วัดย่อย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน 3) ด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ มีตัวชี้วัดร่วม 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การจัดการตนเองทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา 4) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีตัวชี้วัด 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการชุมชนเข้มแข็ง คือ 1) ในระดับชุมชน ชุมชนควรมีการส่งเสริมและจัดตั้งองค์กรชุมชนในมิติของการจัดการตนเอง เสริมสร้างและประสานเครือข่ายในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และให้ความร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน 2) ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่และกิจกรรมของชุมชน โดยมีการกำหนดมาตรการในแผนแม่บทชุมชน จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน 3) ระดับหน่วยงานภาครัฐหรือในระดับนโยบาย รัฐควรปกป้องฐานทรัพยากร ภูมิความรู้ วัฒนธรรม และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายใต้กระแสชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในกระแสดิจิทัล เพื่อนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพอันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งควรเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเพื่อให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตใจ ศักยภาพของผู้นำชุมชน ในเชิงการถ่ายทอดความรู้ทักษะ การจัดการจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือสมาชิกรุ่นหลัง

คำสำคัญ : ชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง

Abstract

The research “the process management for strengthening communities: form factor and indicator” is aimed to study the history of these procedures factors and measurement indexes, related conditions to these procedures, difference among Thai strong communities management procedures, and social development processes. This research integrates document research, field quantitative research, and qualitative research

The result from procedures of this study shows that there are seven factors to generate community development potential including: participation from the locals, experience sharing, recreation procedures, rules obligation, communities' network, and self-organizing programs.

The result from the study of strong community's measurement models reviews that there are six similar models such as: using the index from these models to set the operational goal, to assess and to evaluate, to substantiate some principles, to generate stronger relation among the community, and to use this as the prototype to develop the new development guideline.

The result from the study of forms of this measurement index shows that there are four important factors: economical indexes such as internal production consumption, internal economic activities, resource allocation, social indexes such as community management, internal relation and network, cultural study indexes such as culture and local wisdom sharing, internal knowledge management, and natural resource consumption index such as resource consumption and conservation.

There are also some recommendations for this study. First, the communities should found their own self-governing organizations in order to strengthen their educational network, and to cooperate with the government to develop the communities efficiently. Next, Local governmental organization should realize the important of local development by setting the development guideline and allocating sufficient budget for each community. Last, the national government should encourage local education, and participation within community's members to increase community development potential, and should conserve local knowledge and educational resources.

Keywords: Community, Strong Community, Management for strengthening community

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเติบโตและแพร่ขยายของแนวคิดแนวคิดประชาสังคม (Civil Society) ในประเทศไทย ได้มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุที่วิกฤตการณ์และสภาพปัญหาในมิติทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างทั่วถึง ถึงแม้ว่าในบางพื้นที่ของประเทศไทยขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมจะประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับที่น่าพอใจ หากแต่หลายพื้นที่ยังไม่สามารถรวมกลุ่มองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ด้วยเหตุนี้ แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์ “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงเกิดขึ้น

การขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมในสังคมไทย โดยทั่วไปจะมีลักษณะของชุมชน 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ชุมชนที่เกิดหรือเกิดขึ้นโดยการขับเคลื่อนของภาครัฐ 2) ชุมชนที่ต่อสู้และแก้ไขปัญหาด้วยตนเองโดยการขับเคลื่อนของคนในชุมชนดั้งเดิม และ 3) ชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนในกระบวนการจัดการของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา ยังมีปัญหาที่อาจกล่าวได้ว่า ขาดการประสานเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบทั้งในด้านข้อมูล ข้อเท็จจริง บุคลากร งบประมาณ และที่สำคัญคือ การขาดความต่อเนื่องของโครงการ และการพัฒนาที่มีประชาชนอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนา

การดำเนินงานของชุมชนทั้งในมิติเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นโดยจำแนกรูปแบบของการพัฒนาดังกล่าว เป็นขบวนการที่มีอยู่ภายใต้กระบวนการพัฒนาในสังคมไทย จำเป็นต้องมีการศึกษาและปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญที่กระบวนการจัดการอันนำไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง แต่จากการที่สภาพการณ์ของชุมชนโดยส่วนใหญ่ของประเทศไทยมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของรูปแบบและกระบวนการจัดการชุมชนที่แตกต่าง ดังนั้น จึงทำให้เกิดคำถามว่า กระบวนการจัดการชุมชนชุมชนเข้มแข็งในมิติใดที่มีความเหมาะสม มีตัวชี้วัดอะไรเป็นปัจจัยบ่งบอกถึงผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาและความเข้มแข็ง รวมถึงอะไร คือ หลักการบริหารองค์กรหรือกระบวนการจัดการที่ดีของชุมชนเข้มแข็งของไทย จากสถานการณ์ดังกล่าว จึงทำให้ชุมชนที่มีเป้าหมายไปสู่ “ความเข้มแข็ง” ควรศึกษาและแสวงหา “กระบวนการจัดการรูปแบบปัจจัยและตัวชี้วัด” ที่มีความเหมาะสม มีมาตรฐานกระบวนการจัดการที่ดีสำหรับการวัดความสำเร็จของชุมชนและองค์กรชุมชนที่นำไปสู่จุดหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของสังคมไทย มีฐานคิดความเป็นมาและแนวทางในการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งอย่างไร

2. องค์การชุมชนและชุมชนท้องถิ่นในฐานะประชาชนทั่วไป มีฐานคิดในการจัดการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร และตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยควรมีลักษณะอย่างไร

3. อะไรเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิด “ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง” หรือ “กระบวนการชุมชนเข้มแข็ง” ในสังคมไทย อันไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย

2. เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย

3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของสังคมไทย

4. เพื่อนำเสนอแนวทางและองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับกระบวนการเสริมสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของไทย อันไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน

วิธีการศึกษาวิจัย

พื้นที่และการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา

ในการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเลือกพื้นที่ชุมชนในลักษณะของความเป็นชุมชนซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มคนที่มีการจัดการเพื่อความเข้มแข็ง ทั้งชุมชนในเชิงพื้นที่ ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกันในเชิงพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง และชุมชนเชิงประเด็นซึ่งเป็นชุมชนที่มีลักษณะขององค์การชุมชนเพื่อเป็นตัวอย่งในการวิจัย โดยเป็นการคัดเลือกและสุ่มตัวอย่างชุมชนแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใน 4 ภูมิภาคๆ ละ 3 พื้นที่รวม 12 พื้นที่ ได้แก่ **ภาคเหนือ** (1) บ้านน้ำเกี๋ยน อ.ภูเพียง จ.น่าน (การจัดสวัสดิการชุมชน) (2) บ้านม่วงชุม อ.เชียงของ จ.เชียงราย (การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ) (3) บ้านป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย (การจัดการวัฒนธรรม/ภูมิปัญญา) **ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ** (4) บ้านชาติ อ.ศรีเมืองใหม่ จ.อุบลราชธานี (การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ)(5) บ้านพิงพวย-โนนรัง อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ (เกษตรกรรมทางเลือก)(6) ตำบลอุโลก อ.ลำดวน จ.สุรินทร์ (การจัดการพลังงานระดับท้องถิ่น)**ภาคกลาง**(7) บ้านนาอีสาน อ.สนามชัยเขต จ.ฉะเชิงเทรา (ระบบวนเกษตร) (8) ตำบลคลองตะเคียน จ.พระนครศรีอยุธยา(การแก้ไขยาเสพติด) (9) ตำบลบางเจ้าฉ่า อ.โพธิ์ทอง จ.อ่างทอง (ระบบเศรษฐกิจชุมชน) **ภาคใต้**(10) บ้าน

ถ้าฝั่ง อ.พนม จ.สุราษฎร์ธานี (การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์) (11) ชุมชนวัดตะโหมด จ.พัทลุง (การพัฒนาองค์กรชุมชน) (12) บ้านไม้เรียง อ.ฉวาง จ. นครศรีธรรมราช (วิสาหกิจชุมชน)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. การศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำชุมชน และผู้ทำงานด้านการเสริมสร้างเพื่อชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยจำนวน 30 ราย

โดยมีขอบเขต และแนวทางการศึกษาวิจัยในขั้นตอนดังกล่าว ดังนี้

ขอบเขตการศึกษาวิจัย	รายละเอียด	เครื่องมือการศึกษาวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนกลุ่มเป้าหมาย
1. กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด วัดชุมชนเข้มแข็ง	- กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด ชุมชนเข้มแข็งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม - เงื่อนไข ปัจจัย และปัญหาอุปสรรคต่อกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง - การพัฒนากระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัย และตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง	- การสัมภาษณ์ - การประชุมเชิงปฏิบัติการ	- นักวิชาการ - ผู้แทนชุมชน 12 แห่ง - ผู้แทน NGOs - ผู้นำโครงการ	30 คน

2. กลุ่มภาคประชาชน ผู้นำที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการเพื่อชุมชนเข้มแข็ง และสมาชิกในชุมชนในพื้นที่ 12 ชุมชน 4 ภูมิภาค โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมจำนวน 300 ราย โดยมีขอบเขตและแนวทางการศึกษาวิจัยในขั้นตอนดังกล่าว ดังนี้

ขอบเขตการศึกษาวิจัย	รายละเอียด	เครื่องมือการศึกษาวิจัย	กลุ่มเป้าหมาย	จำนวนกลุ่มเป้าหมาย
2. กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด วัดชุมชนเข้มแข็ง ในระดับชุมชน	- กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด ชุมชนเข้มแข็งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม - เงื่อนไข และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง - ปัญหาอุปสรรคต่อกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง	- การใช้แบบสอบถาม - การสัมภาษณ์ - การสังเกต - การสนทนากลุ่ม	แกนนำและประชาชน 12 ชุมชนๆ ละ 25 คน	รวม 300 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

- 1.แบบสัมภาษณ์ หรือแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)
- 2.แบบสอบถาม เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่ 12 ชุมชน โดยได้นำแบบสอบถามไปทดสอบความเที่ยงตรงกับกลุ่มตัวอย่างในชุมชนอื่น ที่มีลักษณะความเป็นชุมชนคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างๆ เพื่อทำให้เกิดความเที่ยงตรงทางด้านเนื้อหา (Content Validity) และมีการทดสอบความเชื่อถือ (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์ (แอลฟา) และกำหนดให้ค่าสัมประสิทธิ์ อยู่ในระดับที่น่าเชื่อถือ เท่ากับ 0.05 จึงแสดงว่าแบบสอบถาม สามารถนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาต่อไปได้

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการชุมชนเข้มแข็งในชุมชนทั้ง 12 พื้นที่ดังกล่าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุอยู่ในระหว่าง 31-40 ปี ซึ่งถือว่าอยู่ในวัยทำงานและเป็นกำลังหลักของครอบครัว มีอาชีพเกษตรกรรมที่อาศัยพื้นที่ในชุมชนเป็นหลัก และโดยส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา และอาศัยอยู่ในชุมชนมากกว่า 20 ปี ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นแกนนำในการจัดการชุมชนเข้มแข็งมีความผูกพันกับชุมชน ช่วยกันคิดและค้นหา เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองในมิติที่ชุมชนสามารถจะดำเนินการได้ ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่พบว่า กลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าชุมชนประสบกับปัญหาต่างๆ ดังนั้น จึงหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ ลดปัญหาและเพิ่มการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในมิติต่างๆ ส่วนผลการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย พบว่า มีกระบวนการที่สำคัญ 7 ประการที่ก่อให้เกิดศักยภาพของการพัฒนาชุมชนไปสู่ความเข้มแข็ง คือ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) กระบวนการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ 3) กระบวนการการฟื้นฟู ผลิตซ้ำและสร้างใหม่ 4) กระบวนการใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติของชุมชน 5) กระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน 6) กระบวนการของเครือข่ายการพัฒนา และ 7) กระบวนการด้านการจัดการตนเอง

โดยกระบวนการทั้ง 7 ด้านนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในชุมชนและสามารถขยายผลไปสู่การจัดการของภาครัฐ แต่ภาครัฐก็ใช้กระบวนการในเชิงกฎหมายและการจัดการตามแนวนโยบายเป็นกระบวนการหลักในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชนและในภาพรวมของสังคมไทย นั้น พบว่า มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน 6 ประการ คือ 1) รูปแบบการนำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งมาเป็นเป้าหมายหรือทิศทางในการดำเนินงาน 2) การนำตัวชี้วัดเป็น

เครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้และประเมินผลตนเอง 3) การนำตัวชี้วัดเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมให้มองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน 4) การใช้ตัวชี้วัดมาเป็นกระบวนการเพื่อสร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพให้กับชุมชน 5) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการเพื่อถักทอความสัมพันธ์ของคนในชุมชนก่อให้เกิดพลังการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และ 6) การใช้ตัวชี้วัดเป็นกระบวนการสร้างแนวทางใหม่ในการประเมินผลงานพัฒนา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวเป็นการประยุกต์ใช้ทั้งในระดับนโยบายและในระดับชุมชน

ผลจากการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบตัวชี้วัดการจัดการชุมชนเข้มแข็งในระดับชุมชนพบว่า องค์ประกอบตัวชี้วัดเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งนั้น ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน 13 ตัวชี้วัด คือ

1. มิติทางด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การผลิตและการบริโภคในชุมชน 2) กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน 3) การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 4) ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน

2. มิติทางด้านสังคมและองค์กรชุมชน ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการและการบริหารองค์กรชุมชน 2) ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชน 3) เครือข่ายองค์กรชุมชน 4) การพึ่งตนเองทางด้านการเมือง

3. มิติทางด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การอนุรักษ์และสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน

4. มิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ 1) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง จากผลการศึกษาวเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้น คือ ข้อมูลส่วนบุคคลกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย อายุ อาชีพ การศึกษา สถานะในครอบครัว สถานะในชุมชน และระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน กับตัวแปรตามคือ ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและองค์กรชุมชน มิติด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ และมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เพื่อพิจารณาว่า มีตัวแปรใดที่มีความสัมพันธ์หรือมีส่วนให้ชุมชนมีการจัดการเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในมิติด้านต่างๆ โดยใช้สถิติทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ณ. ระดับ 0.05 สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับชุมชนเข้มแข็งในมิติด้านเศรษฐกิจ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .001 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน และมีการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับชุมชนเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็งในด้าน

สังคมและองค์กรชุมชน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .040 และ .001 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับชุมชนเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็งในด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .001 กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพแตกต่างกัน และมีการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับชุมชนเข้มแข็งในด้านสังคมและองค์กรชุมชน โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .011 และ .001

แต่เมื่อวิเคราะห์ภาพรวมความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับชุมชนเข้มแข็งในทุกมิติพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุแตกต่างกัน มีอาชีพแตกต่างกัน และมีการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .004, .047 และ .006 แสดงให้เห็นได้ว่า อายุ อาชีพ และการศึกษาที่แตกต่างกัน มีส่วนสำคัญให้เสริมสร้างกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ทั้งนี้จากลักษณะของกระบวนการจัดการทั้ง 12 ชุมชน ซึ่งให้เห็นว่า ชุมชนที่มีผู้นำชุมชน และสมาชิกชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในการจัดการแก้ไขปัญหาชุมชน มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ในการศึกษาค้างนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับมิติชุมชนเข้มแข็งในด้านต่างๆ มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัยพื้นฐานของชุมชน 2) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้นำชุมชน 3) ปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และ 4) ปัจจัยเกี่ยวกับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

แต่เมื่อวิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) โดยการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ ณ. ระดับ 0.05 สรุปได้ว่า ชุมชนกลุ่มตัวอย่างในชุมชนมีปัจจัยพื้นฐานที่คนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในมิติด้านเศรษฐกิจ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .014 และชุมชนกลุ่มตัวอย่างในปัจจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่มีการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของตนเอง มีความสัมพันธ์กับกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในมิติด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ Sig. .021 นั้นแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง ต้องเกิดจากปัจจัยพื้นฐานที่สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และการที่สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ทั้งเพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง และสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤติต่าง ๆ ได้ ความเข้มแข็งของชุมชนจะต้องเกิดจากการที่คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ความเป็นชุมชนจะทำให้มีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาทุกชนิดทั้งทางเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเมืองและสุขภาพ

ผลการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการ การจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งของสังคมไทย พบว่า ภาครัฐได้จัดกระบวนการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในลักษณะ

ของการวางแผน การจัดการตามกฎหมายและนโยบายโดยมีกลไกของภาครัฐเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน ส่วนชุมชนดำเนินการในลักษณะของการเรียนรู้ไปทำไปเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยมีความแตกต่างระหว่างชุมชนด้วยกันและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการชุมชนเข้มแข็ง โดยรูปแบบตัวชี้วัด และกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับแนวคิดการพึ่งพาตนเองและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง พบว่า

ภาครัฐและชุมชนสามารถนำประเด็นและตัวชี้วัด ความเข้มแข็งของชุมชนมากำหนดเป็นตัวชี้วัดตามที่ได้ศึกษาไว้ ซึ่งควรประกอบด้วยส่วนต่างๆ เพื่ออธิบายตัวชี้วัดและองค์ประกอบอื่นๆ ดังนี้

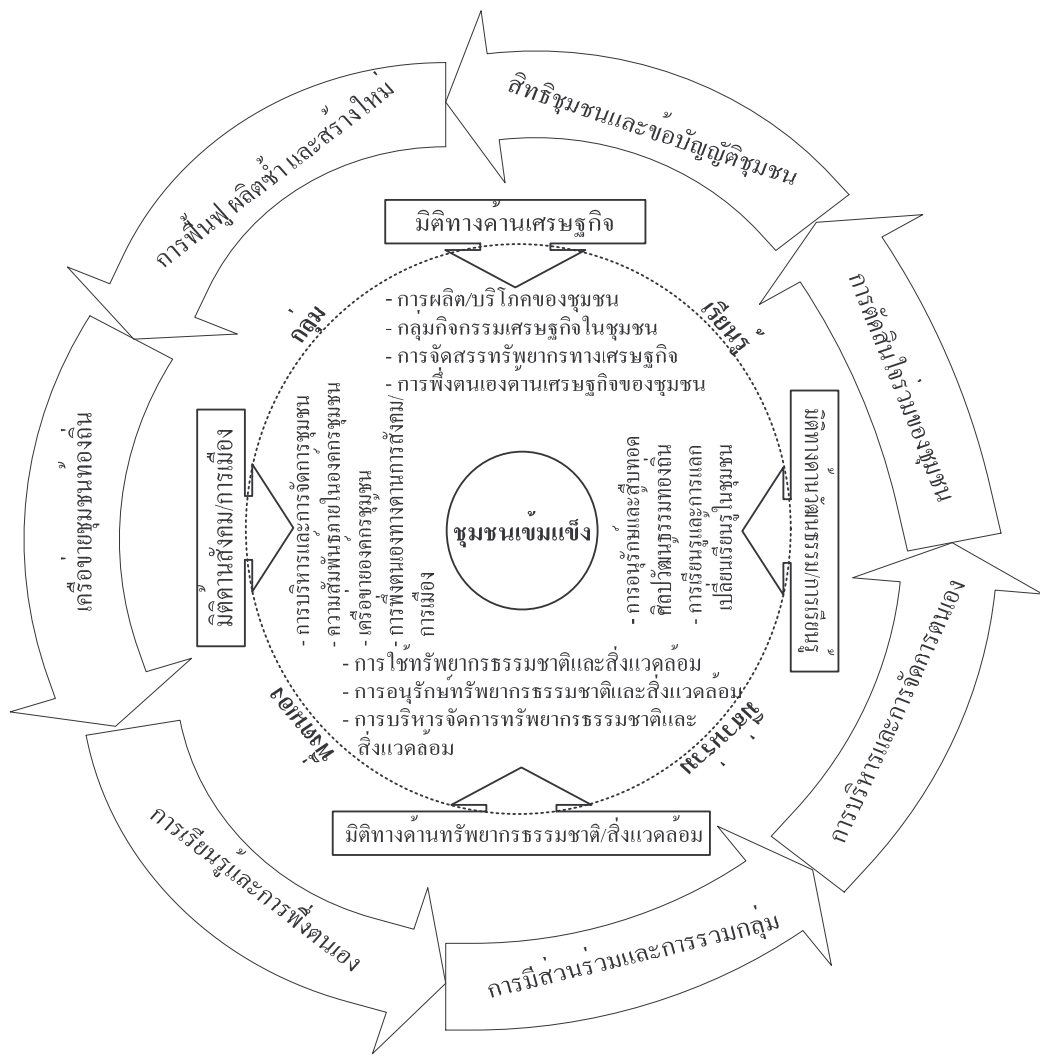
- 1) ชนิดของตัวชี้วัด คือ การระบุถึงลักษณะของตัวชี้วัด ว่าเป็น ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต หรือผลลัพธ์
- 2) คำอธิบายของตัวชี้วัด คือ คำอธิบายลักษณะสำคัญของตัวชี้วัดที่แสดงถึงแนวคิดหลักการและแนวทางการประเมินมาตรฐานและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในมิติที่เกี่ยวข้องว่าประกอบด้วยเกณฑ์การประเมินแบบใดและอธิบายตัวชี้วัดนั้นๆ อย่างไร
- 3) วิธีการประเมิน คือ การระบุถึงวิธีการประเมินตามตัวชี้วัดนั้นๆ โดยเป็นการประเมินโดยพิจารณาถึงความพร้อมของกระบวนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องตามการประเมินแบบขั้นบันได (Mile Stone) เพื่อพิจารณาระดับความสมบูรณ์ของกระบวนการที่เกิดขึ้นในชุมชน
- 4) เกณฑ์มาตรฐานประเมิน คือ เกณฑ์มาตรฐานในการประเมินตัวชี้วัดซึ่งเป็นข้อกำหนดถึงระดับการประเมินโดยพิจารณาจากระดับความสมบูรณ์ของการดำเนินการของชุมชนตามการประเมินแบบขั้นบันไดเพื่อพิจารณาระดับความสมบูรณ์ของกระบวนการดำเนินการ
- 5) หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ คือ เอกสาร/หลักฐานที่ใช้ในการประเมินผลการจัดการเกี่ยวชุมชนเข้มแข็ง

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนและเปรียบเทียบกับตัวแบบบุญทัน (Knowledge – Skill – Management = K-S-M) การเรียนรู้ ทักษะ และการจัดการพบว่า ชุมชนสามารถนำตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งไปสู่การประยุกต์ใช้ในลักษณะของการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และกระบวนการจัดการของชุมชนในมิติต่างๆ ได้ และถ้ามีการประยุกต์ใช้ในแนวทางที่เหมาะสม ตัวชี้วัดดังกล่าวจะเป็นทั้ง “เป้าหมาย” และกระบวนการในการจัดการชุมชนเข้มแข็งได้

การอภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการจัดการ รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย โดยการศึกษาจากเอกสารและการศึกษาเชิงสังเกตในพื้นที่ชุมชน 12 แห่ง นั้น พบว่า กระบวนการจัดการเพื่อชุมชนเข้มแข็งทั้งของภาครัฐและภาคประชาชนมีความสัมพันธ์ในมิติที่หลากหลาย ในขณะที่รูปแบบของตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งนั้น มีมิติที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การจัดการตนเอง และการ

ประเมินตนเองของชุมชน โดยมีกระบวนการที่สำคัญ คือ กระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการใช้สิทธิของชุมชนในการจัดการตนเอง ซึ่งแสดงให้เห็น กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งของสังคมไทยนั้น เป็นกระบวนการที่อิงอาศัยหรือมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาในมิติต่างๆ ได้แก่ การตัดสินใจและ การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่ม การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ และการใช้สิทธิชุมชนในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายคือ ความเข้มแข็งและยั่งยืนของ “คน” “ความรู้” “กระบวนการ” และ “ทรัพยากรชุมชน” ที่เชื่อมโยงเรื่องราวของอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เข้าด้วยกัน ดังแผนภาพดังนี้

แผนภาพแสดงกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทย

สิ่งที่ค้นพบ: การสร้างตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง

<p>1. ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติเศรษฐกิจ</p> <p>ตัวชี้วัดที่ 1.1 การผลิตและการบริโภคของชุมชน</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>หมายถึง การที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนได้มีการดำเนินการและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้มีการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองและการดำรงอยู่อย่างเหมาะสม โดยมีการจัดการระบบการผลิตและการบริโภคที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน และหรือเพื่อจำหน่าย แลกเปลี่ยน แบ่งปันตามความเหมาะสมของผลผลิตที่เกิดขึ้น ซึ่งการผลิตและผลผลิต รวมทั้งการบริโภคนั้น เป็นที่เพียงพอ มีคุณภาพ และได้รับการยอมรับหรือสามารถจัดจำหน่ายในตลาดชุมชน ตลาดภายในประเทศ รวมทั้งสมาชิกในชุมชนมีรายได้จากประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพของตนเองและครอบครัว</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการดำเนินการและมีความสามารถในการส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิกในชุมชนหรือไม่ และพิจารณาการที่สมาชิกในชุมชนมีปัจจัยพื้นฐานในการผลิตและการบริโภคมากน้อยเพียงไร รวมถึงพิจารณาความสามารถของชุมชนในด้านการตลาดเพื่อการจำหน่ายผลผลิตหรือสินค้าของชุมชน</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกในชุมชนมีปัจจัยพื้นฐานในการผลิต เช่น ทุน ที่ดินทำกิน เครื่องมือ น้ำ ป่าหรือทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างเพียงพอ 2. สมาชิกในชุมชนและองค์กรชุมชนได้มีการดำเนินการและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนได้ประกอบอาชีพตามที่แต่ละบุคคลครัวเรือนมีความสนใจ 3. ผลผลิตหรือสินค้าจากชุมชนสามารถเพียงพอต่อการบริโภคของคนในชุมชนและสามารถนำไปจัดจำหน่ายได้บางส่วน 4. สมาชิกในชุมชนมีรายได้จากประกอบอาชีพหรือจากการผลิตในชุมชน 5. สมาชิกและชุมชนได้มีการสร้างงานและอาชีพให้แก่สมาชิกในชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอกสารบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน 2. ปริมาณผลผลิตที่เกิดจากประกอบอาชีพของชุมชน 3. ข้อมูลการจ้างงานในชุมชน
<p>ตัวชี้วัดที่ 1.2 กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการระบบการผลิตและผลผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ชุมชนมีเงินกองทุนเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจภายในชุมชน มีการรวมกลุ่มอาชีพ มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดจำหน่าย เป็นต้น โดยที่กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้น มีการดำเนินการในรูปแบบต่างๆ เช่น มีคณะกรรมการบริหาร มีการตั้งกฎระเบียบปฏิบัติในการบริหารจัดการกลุ่ม และการดำเนินการเพื่อให้กลุ่มทางเศรษฐกิจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ ผลการดำเนินงานกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน ยังเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้และเป็นประโยชน์แก่สมาชิกในชุมชนในระยะยาว</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่ และพิจารณาจากการที่กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นได้มีการดำเนินในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีเงินกองทุนเพื่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารที่มีประสิทธิภาพ และสมาชิกในชุมชนมีรายได้จากการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกในชุมชนได้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน เช่น กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มแม่บ้านเพื่อการเกษตร กลุ่มแปรรูปอาหาร เป็นต้น 2. กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน ได้มีการระดมเงินกองทุน เพื่อการกู้ยืมในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสมาชิกในชุมชน 3. คณะกรรมการบริหารกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน สามารถดำเนินการกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนากลุ่มให้มีความก้าวหน้า 4. กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนสามารถพัฒนาระบบการผลิตและการบริโภคที่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนและสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง 5. กลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน สามารถแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิกในชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีรายได้จากการรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เอกสารเกี่ยวกับการกลุ่มกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ กองทุนในชุมชน 2. จำนวนสมาชิกในชุมชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน

ตัวชี้วัดที่ 1.3 ชนิดของตัวชี้วัด คำอธิบายตัวชี้วัด	การจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ กระบวนการ
<p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดสรรทรัพยากรในชุมชน เช่น ดิน น้ำ ป่า ระบบการจัดการ ทุน หรืออื่นๆ ให้เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานของคนในชุมชน และมีทรัพยากรทุนในการผลิตที่เพียงพอต่อความต้องการของระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอย่างทั่วถึง และชุมชนมีความพยายามในการลดการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอกคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมทดแทน ส่วนปัจจัยการผลิตที่ต้องนำเข้าเพื่อการผลิตและการลงทุน จำเป็นต้องพิจารณาถึงความคุ้มค่า มีผลดีมีผลเสีย โดยไม่ให้เป็นการลงทุนที่เกินตัวจนก่อหนี้สินมากเกินไป</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการจัดสรรทรัพยากรในการผลิตเพียงพอกับความต้องการขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน และพิจารณาจากความสามารถของชุมชนในการใช้ทรัพยากรการผลิตอย่างประหยัดและคุ้มค่า และชุมชนมีการคิดค้นและพัฒนาวัสดุการผลิตทดแทนการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนได้มีการจัดสรรทรัพยากรการผลิตเพียงพอกับความต้องการของสมาชิกหรือมีการแบ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นให้เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชนทั้งในระบบการแบ่งปันและระบบการผลิตตามการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจหรือการค้าขาย 2. สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรการผลิตอย่างทั่วถึง โดยการจัดระบบของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. ชุมชนมีความพยายามในการลดการนำเข้าปัจจัยการผลิตจากภายนอก โดยสามารถใช้ปัจจัยการผลิตในชุมชน เช่น การใช้ปุ๋ยชีวภาพ เป็นต้น 4. สมาชิกและองค์กรในชุมชน สามารถจัดสรรและมีการใช้ทรัพยากรการผลิตที่ประหยัดและคุ้มค่า โดยการนำเข้าปัจจัยผลิตมาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 5. สมาชิกในชุมชนสามารถมีการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและการบริโภคที่เหมาะสมกับประยุค地使用ในชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ระบบการค้าตลาดของชุมชน 2. กฎ กติกาในการจัดสรรทรัพยากร และรายงานการประชุมชนของชุมชน 	
ตัวชี้วัดที่ 1.4 ชนิดของตัวชี้วัด คำอธิบายตัวชี้วัด	ความสามารถในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน กระบวนการ/ผลลัพธ์
<p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการดำเนินการและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมหรือโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจเพื่อการผลิตและการบริโภคที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยเป็นการดำเนินการทั้งในลักษณะของระบบเศรษฐกิจแบบผลิตแบบเองใช้เอง และการดำเนินการในลักษณะของการแบ่งปันที่มาจากวัฒนธรรม ประเพณีของคนในชุมชน รวมทั้งชุมชนมีความสามารถในการระดมทุนและประสบผลสำเร็จในการระดมทุนเพื่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในชุมชน และพิจารณาการที่สมาชิกในชุมชนมีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเอง และสมาชิกในชุมชนมีความเป็นอยู่อย่างพอกินพอใช้และพอเพียงบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนอุปกรณ์หรือทรัพยากรการผลิตอื่น ๆ ภายในชุมชน 2. สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชนได้ด้วยตนเอง เช่น มีการปลูกผักสวนครัว เป็นต้น 3. สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ 4. สมาชิกในชุมชนและชุมชนสามารถเสริมสร้างหลักประกันในการประกอบอาชีพและการพัฒนาระบบการผลิต โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้ทำงานและระดมอาชีพร่วมกัน เป็นต้น 5. สมาชิกในชุมชนและชุมชนสามารถพัฒนาระบบการพึ่งพาทางเศรษฐกิจของชุมชนได้ โดยการใช้และบริโภคสิ่งของ/สินค้าที่เกิดขึ้นในชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดตั้งกองทุนของชุมชน 2. กระบวนการพัฒนาระบบการจัดการภายในชุมชน 3. รายงานการประชุมชนของชุมชน 4. ระบบการพึ่งพาของคนในชุมชน เช่น การลงแขกทำงาน เป็นต้น 	

<p>2. ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทางสังคมและองค์กรชุมชน</p>	
<p>ตัวชี้วัดที่ 2.1</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>การบริหารและการจัดการชุมชน/องค์กรชุมชน</p> <p>กระบวนการ</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่ม เครือข่าย หรือองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้กลุ่ม องค์กรนั้นได้ทำหน้าที่ในการประสานงาน จัดกิจกรรมทางด้านสังคม วัฒนธรรม และหรือการจัดการเรื่องราวดังกล่าวที่เกิดขึ้นชุมชน โดยจัดให้มีรูปแบบโครงสร้างการบริหารจัดการของชุมชน เช่น มีคณะกรรมการบริหารชุมชน มีกฎกติกาทางสังคม หรือมีการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งบ่งบอกถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของชุมชน รวมทั้งมีระบบการตรวจสอบและประเมินผลโดยภาคประชาชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามัคคีและความพร้อมเพียงของคนในชุมชน</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งหรือการรวมกลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในชุมชน และพิจารณาจากกระบวนการดำเนินการของกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายนั้น ว่าได้มีการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพหรือไม่อย่างไร เช่น โครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม การตั้งกฎกติกาของกลุ่ม เป็นต้น</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สมาชิกในชุมชนได้มีการร่วมกันจัดตั้งกลุ่ม องค์กรชุมชน และเครือข่ายในมิติต่างๆ ตามความสนใจและภาระงานที่เกิดขึ้นในชุมชน 2. กลุ่ม องค์กรชุมชนได้มีการกำหนดรูปแบบและโครงสร้างหรือคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม องค์กรที่ชัดเจน 3. กลุ่ม องค์กร ต่างๆ ภายในชุมชนได้มีการตั้งระเบียบ กฎ กติกาในการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน 4. กลุ่ม องค์กร ต่างๆ ภายในชุมชนได้มีการประสานงาน บริเคราะห์หรือ และทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง 5. กลุ่ม องค์กร ต่างๆ ภายในชุมชนได้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการของกลุ่มและกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนองค์กร กลุ่ม ที่เกิดขึ้นในชุมชน 2. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับกฎกติกาของกลุ่ม และแผนพัฒนาของกลุ่ม
<p>ตัวชี้วัดที่ 2.2</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>ความสัมพันธ์ภายในองค์กรชุมชน</p> <p>กระบวนการ</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการดำเนินการและมีการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยการมีการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมประเพณีของชุมชน การส่งเสริมการจัดทำแผนและวิสัยทัศน์ของชุมชน สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมและให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน และชุมชนมีการจัดระบบสวัสดิการให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิกในชุมชนอันเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการดำเนินการและมีการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชนหรือไม่ โดยพิจารณาจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี การจัดสรรทรัพยากร และการส่งเสริมด้านการศึกษา การจัดสวัสดิการชุมชน โดยมุ่งเน้นการยอมรับของสมาชิกในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการดำเนินการกิจกรรมของชุมชน โดยมีการปรึกษาหารือและการประชุมร่วมกันของคนในชุมชน 2. สมาชิกในชุมชน มีสามารถจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน โดยผ่านการจัดกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน 3. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนสามารถจัดการและช่วยเหลือดูแลกันในยามทุกข์ยาก โดยมีการเยี่ยมและพบปะกันตามบ้าน/ครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอ 4. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนมีการจัดการและการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกันโดยผ่านการจัดกิจกรรมและคณะกรรมการชุมชน 5. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการดำเนินการกิจกรรมและมีการให้คำปรึกษาหารือแก่สมาชิกในชุมชนเป็นประจำทุกเดือน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รายงานการประชุมของชุมชน 2. ผลการจัดกิจกรรมของชุมชน เช่น จำนวนคนที่เข้าร่วมงาน 3. รายงานผลความขัดแย้งของชุมชน 4. การจัดประเพณีของชุมชนในรอบปี
<p>ตัวชี้วัดที่ 2.3</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>เครือข่ายองค์กรชุมชน</p> <p>กระบวนการ</p> <p>หมายถึง การที่สมาชิกในชุมชนได้มีการจัดตั้งเครือข่ายกิจกรรมของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมที่เป็นความต้องการหรือความสนใจร่วมกันของคนในชุมชน มีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกัน อย่างสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ในชุมชนและระหว่างชุมชนเครือข่ายด้วยกัน สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิดค้น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการและได้ร่วมประเมินผลร่วมกัน รวมทั้งได้ร่วมรับผลแห่งการพัฒนาด้วยกัน</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการจัดตั้งเครือข่ายและองค์กรชุมชนของชุมชนว่ามีการจัดตั้งหรือไม่ และพิจารณาจากระบบการติดต่อสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ และการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงประสบการณ์ในแก้ไขปัญหาด้วยกันของชุมชนและเครือข่าย</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและสมาชิกในชุมชนได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง ผ่านสื่อของชุมชน 2. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและสมาชิกในชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ในชุมชนและระหว่างชุมชนเครือข่ายด้วยกัน 3. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและ สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิดค้น ร่วมตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนาของชุมชน 4. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและ สมาชิกในชุมชนได้ร่วมกันดำเนินการและได้ร่วมประเมินผลการพัฒนาชุมชนร่วมกัน 5. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายและ สมาชิกในชุมชนสามารถประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานและองค์กรภายในกลุ่มชุมชนในการดำเนินการกิจกรรมของชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. หน่วยงาน/ศูนย์ประชาสัมพันธ์ชุมชนหมู่บ้าน 2. การเชื่อมโยงเครือข่ายกับองค์กรชุมชนอื่น 3. การพัฒนาระบบการสื่อสารขององค์กรและเครือข่ายชุมชน 4. กิจกรรมขององค์กร/เครือข่ายชุมชนในรอบปี 5. รายงานผลการดำเนินการของกลุ่ม/เครือข่าย

ตัวชี้วัดที่ 2.4 ชนิดของตัวชี้วัด คำอธิบายตัวชี้วัด	การพึ่งตนเองทางด้านการสังคม/การเมือง กระบวนการ/ผลลัพธ์
คำอธิบายตัวชี้วัด วิธีการประเมิน เกณฑ์การประเมิน : ระดับ	<p>หมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถในการจัดระเบียบทางสังคม มีการตั้งกฎกติกาทางสังคม และสามารถแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนด้วยกระบวนการทางสังคม โดยมีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมที่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชน และชุมชนประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความเดือนร้อนของประชาชนผ่านหน่วยงานปกครองตามลำดับชั้นตอน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการจัดระเบียบกฎกติกาทางสังคมหรือไม่ และพิจารณากระบวนการดำเนินการเพื่อจัดการและปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยมีการใช้กลไกและกระบวนการทางสังคม รวมทั้งกลไกและกระบวนการของหน่วยงานการปกครอง/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความสงบสุขของชุมชนในชุมชน</p> <p>5. ชุมชนสามารถนำผลการพัฒนาและการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนมาปรับปรุงและกำหนดเป็นกติกาสังคมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม</p> <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับกฎกติกาทางสังคมของชุมชน 2. ปัญหาของชุมชนที่ได้รับแก้ไข หรือบรรเทาความเดือดร้อน 3. แผนพัฒนา/แผนแม่บทชุมชน และรายงานการจัดกิจกรรมของชุมชน
3. ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติวัฒนธรรมและการเรียนรู้ ตัวชี้วัดที่ 3.1 ชนิดของตัวชี้วัด คำอธิบายตัวชี้วัด	<p>ชุมชนมีการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดกิจกรรม กลุ่ม และองค์กรชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ ส่งเสริมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีการปฏิบัติตามหลักความเชื่อ ค่านิยมทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ทำงานของชุมชน และมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณีตามแบบแผนและความเชื่อที่มาตั้งแต่ในอดีตของชุมชน มีการประยุกต์ใช้วัฒนธรรม ประเพณีมาสู่การพัฒนาในรูปแบบใหม่ เช่น การบูรณาการ การจัดการป่าต้นน้ำ การจัดการระบบผลผลิตที่อิงอาศัยวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือไม่ และพิจารณาจากการที่สมาชิกในชุมชนได้มีการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>เกณฑ์การประเมิน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม สืบสาน ปกป้อง และคุ้มครองศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีประจำท้องถิ่น เช่น การจัดประเพณีสงกรานต์ 2. สมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ ได้มีการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น 3. ชุมชนสามารถนำกิจกรรม วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนไปสู่การพัฒนาชุมชนในมิติอื่นๆ เช่น การลงแขก การพัฒนาระบบเหมืองฝาย การจัดการทุนในชุมชน เป็นต้น 4. ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนมาจัดการและแปรูปเป็นสินค้าและบริการของชุมชนได้ 5. ชุมชนสามารถพัฒนาศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนให้เป็นเครื่องมือในทางส่งเสริมความสามัคคีของคนในชุมชนและการจัดการกลุ่ม องค์กร และเครือข่าย <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น 2. กิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
ตัวชี้วัดที่ 3.2 ชนิดของตัวชี้วัด คำอธิบายตัวชี้วัด	<p>การเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน</p> <p>กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนมีความสามารถในการนำความรู้และภูมิปัญญาและการจัดกิจกรรมในด้านต่างๆ มาแลกเปลี่ยน ส่งเสริมการเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ หรือชุมชนพยายามปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผสมผสานกลมกลืนกับวัฒนธรรมสมัยใหม่โดยไม่ได้ละทิ้งภูมิปัญญาพื้นบ้านเดิม ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการที่ผู้นำชุมชนหรือราษฎรชาวบ้านได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เยาวชนในสถานศึกษา และสมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในด้านความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกิจกรรมการจัดการในมิติต่างๆ หรือไม่อย่างไร และพิจารณาจากความสามารถของชุมชนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ ชุมชนมีบทบาทในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และสมาชิกในชุมชนและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชน ได้มีการจัดการเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรในมิติต่างๆ ของชุมชน เช่น มีแปลงนาสาธิต 2. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชน มีความสามารถในการนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีพได้อย่างเหมาะสม 3. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชน มีบทบาทในอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งกองทุน หรือการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ 4. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการดำเนินการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและการเรียนรู้ของชุมชนในชุมชนอื่นได้รับทราบ 5. กลุ่ม องค์กร สมาชิกในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดการเรียนการสอนทั้งในระบบและนอกระบบการศึกษา <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม 2. ข้อมูลการเรียนรู้ของชุมชน

<p>4. ความเข้มแข็งของชุมชนในมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p>	
<p>ตัวชี้วัดที่ 4.1</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p>	<p>การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>กระบวนการ</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดการ เช่น การตั้งกฎกติกา การรวมกลุ่ม และการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เพื่อการนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีพและการพึ่งพาอาศัย และการอนุรักษ์ โดยสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างทั่วถึง และชุมชนมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า โดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศ</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>พิจารณาจากการประยุกต์ใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ของชุมชนเพียงพอกับความต้องการของสมาชิกในชุมชนหรือไม่ และพิจารณาจากการที่ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้มีประสิทธิภาพเพียงไร</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและรับผลประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีในชุมชน เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ 2. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เหมาะสมตามกฎ กติกาของชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง 3. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชน ได้มีการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการตั้งกฎ กติกา ร่วมกันในการจัดสรรการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน 4. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนมีการส่งเสริมความรู้ด้านการใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเด็กหรือสมาชิกในชุมชน 5. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนมีการดำเนินการเพื่อปกป้องดูแล และบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีการประเมินถึงความเสี่ยงและความคุ้มค่าของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
<p>ตัวชี้วัดที่ 4.2</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p>	<p>การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนมีกิจกรรม โครงการหรือประเพณีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน อันเป็นการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป รวมทั้งการประกอบกิจกรรม/อาชีพที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนมีกิจกรรมหรือประเพณีเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือไม่ และการที่สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนมากน้อยเพียงไร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนได้รับผลกระทบจากประกอบของสมาชิกในชุมชนหรือไม่</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสมาชิกในชุมชน เช่น การร่วมกันบวชป่า การจัดการทรัพยากรชุมชน เป็นต้น 3. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนสามารถการประกอบกิจกรรม/อาชีพของสมาชิกในชุมชนที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนรวมมีการกลุ่มและร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชน 5. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการวิเคราะห์ถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเป็นอยู่ของประชาชน <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ข้อมูล/เอกสารเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน 2. จำนวนกลุ่มองค์กรด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน 3. รูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน 4. กิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
<p>ตัวชี้วัดที่ 4.3</p> <p>ชนิดของตัวชี้วัด</p> <p>คำอธิบายตัวชี้วัด</p> <p>วิธีการประเมิน</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p>	<p>การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>กระบวนการ/ผลลัพธ์</p> <p>หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการระเบียบเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการระเบียบเกี่ยวกับบทลงโทษสำหรับผู้ละเมิด รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</p> <p>พิจารณาจากการที่ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร มีกฎกติกาในการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร</p> <p>เกณฑ์การประเมิน : ระดับ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กลุ่ม องค์กรและสมาชิกในชุมชนได้มีการจัดตั้งระบบบริหารจัดการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มการจัดการทรัพยากรของชุมชน 2. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการตั้งกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการตั้งกฎระเบียบเกี่ยวกับบทลงโทษสำหรับผู้ละเมิด 4. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและให้กับสมาชิกในชุมชน 5. กลุ่ม องค์กร และสมาชิกในชุมชนได้มีการกำหนดพื้นที่สาธารณะส่วนรวมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น ป่าชุมชน ป่าต้นน้ำของชุมชน เป็นต้น <p>หลักฐานการตรวจสอบ/ข้อมูลที่ต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กฎ กติกา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 2. กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน 3. คณะกรรมการ กลุ่ม และเครือข่ายด้านการจัดการทรัพยากรของชุมชน 4. จำนวนพื้นที่สาธารณะทางธรรมชาติ (ส่วนรวม) ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ในระดับชุมชน

- 1) ชุมชนควรมีการส่งเสริมและจัดตั้งองค์กรชุมชนในมิติของการจัดการตนเองที่หลากหลายเพิ่มขึ้น เพื่อช่วยพัฒนากิจกรรมความเข้มแข็งของชุมชน
- 2) ชุมชนควรเสริมสร้างและประสานเครือข่ายในชุมชนต่างๆ เพื่อร่วมกันในการจัดการตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน อันเป็นพลังในการขับเคลื่อนในกิจกรรมด้านวัฒนธรรม
- 3) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ประชาชนในชุมชน
- 4) จัดทำโครงการส่งเสริมเพื่อพัฒนากิจกรรมในชุมชน รวมทั้งอาจของบประมาณสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาครัฐ เพื่อดำเนินการพัฒนาตนเอง
- 5) ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกับภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 6) จัดตั้งกองทุนหรือศูนย์การเรียนรู้ในมิติต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของปราชญ์ชาวบ้านและการพัฒนาในระดับชุมชน
- 7) เห็นความสำคัญของการนำตัวชี้วัดการพัฒนาไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน

2. ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาชุมชนอย่างจริงจัง ควบคู่กับการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน โดยการนำเกณฑ์การพัฒนาในระดับตำบลมาช่วยพัฒนาหมู่บ้านและพื้นที่ชุมชน
- 2) ควรมีการกำหนดมาตรการเพื่อความเข้มแข็งในมิติที่ตนเองมีความรู้และมีความสนใจ รวมทั้งมีแผนแม่บทในการพัฒนาตนเอง
- 3) ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญ ประโยชน์ ของกระบวนการพัฒนา ตลอดจนการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
- 4) จัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรของชุมชน

3. ระดับหน่วยงานภาครัฐหรือในระดับนโยบาย

- 1) ในการศึกษาและดำเนินการเกี่ยวกับตัวชี้วัดทางสังคมและชุมชน ควรมีการศึกษาอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงบริบทของชุมชน ในการจัดทำตัวชี้วัดและส่งเสริมกระบวนการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

2) ควรเสริมสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับรัฐ ภายใต้การพัฒนาสังคมแบบคู่ขนาน โดยเน้นการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่เชื่อมโยงบริบทโลก โดยสามารถกำหนดเกณฑ์การพัฒนาร่วมกันได้

3) ร่วมปกป้องฐานทรัพยากร ภูมิความรู้ วัฒนธรรม และกระบวนการจัดการทางสังคม เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลของชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

4) ควรเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายใต้กระแสชุมชนท้องถิ่น (localization) ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพื่อนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

5) ควรเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของสังคมและชุมชนท้องถิ่น โดยการกระจายรายได้ ในมิติของการพัฒนาและการจัดสวัสดิการชุมชนให้ทั่วถึง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมเพื่อให้ประชาชนในชนบทสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ

6) ควรเสริมสร้างสังคมเครือข่ายการพัฒนาชุมชนและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเป็นการสร้างสังคมเครือข่ายที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจะเชื่อมโยงไปยังหน่วยงานและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและชุมชนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง

7) ควรมีการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้คน ความรู้ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในระดับชุมชน

บรรณานุกรม

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. 2548. การศึกษาการประสานความร่วมมือระหว่างสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ โครงการวิจัยของสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. 2547. ความร่วมมือระหว่างเครือข่ายภาคประชาชนกับสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” โครงการวิจัยของสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. 2546. การศึกษาการประสานความร่วมมือระหว่างสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับเครือข่ายภาคประชาชนและการศึกษาผลการพัฒนาตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” โครงการวิจัยของสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. 2545. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในความคาดหวังของสังคมไทยและความเชื่อมโยงเครือข่ายภาคประชาชน” โครงการวิจัยของสำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.